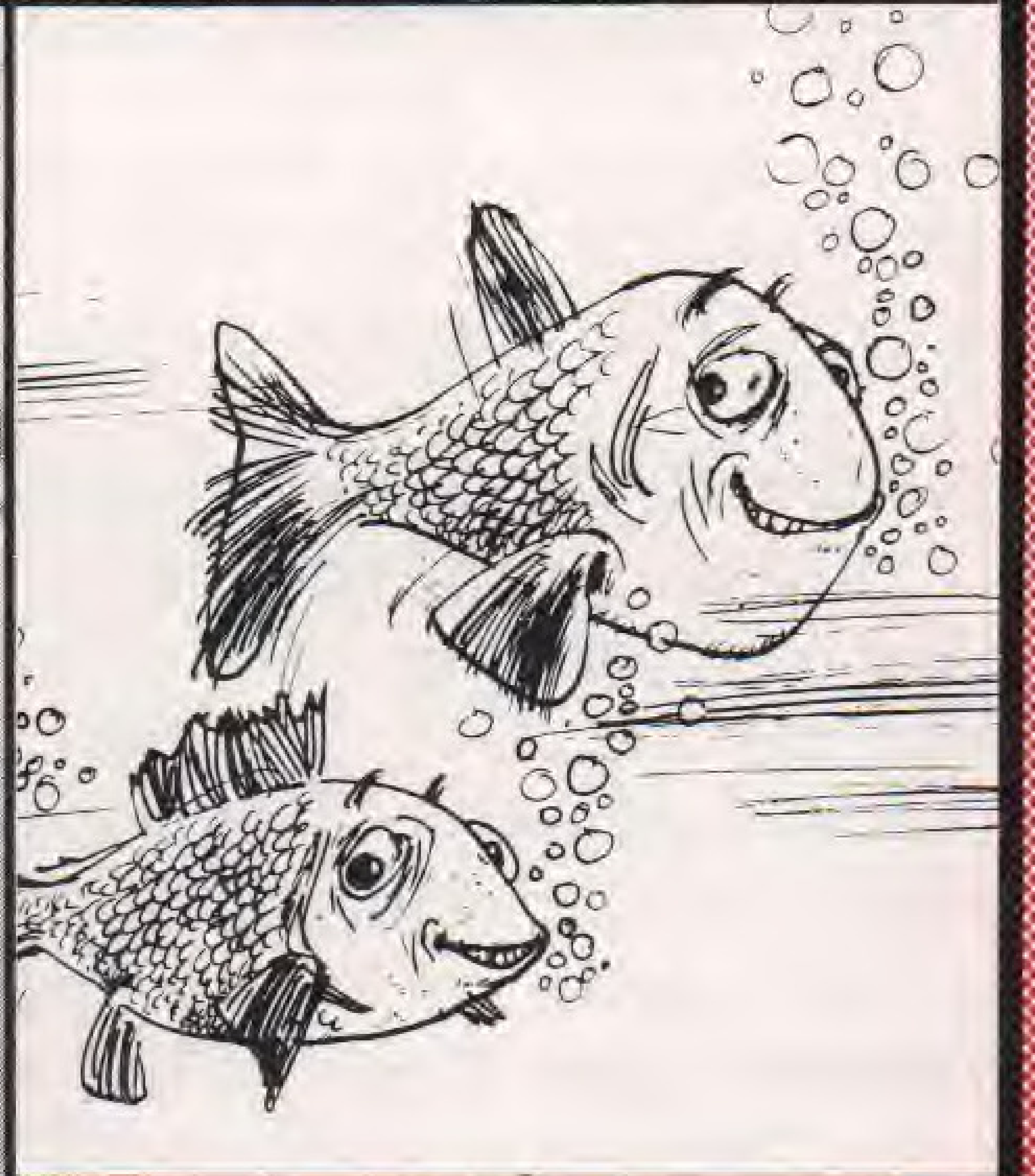
Tweemaandelijks tijdschrift
22ste jaargang, 1991/4 (130)
juli-augustus

Horizontaal

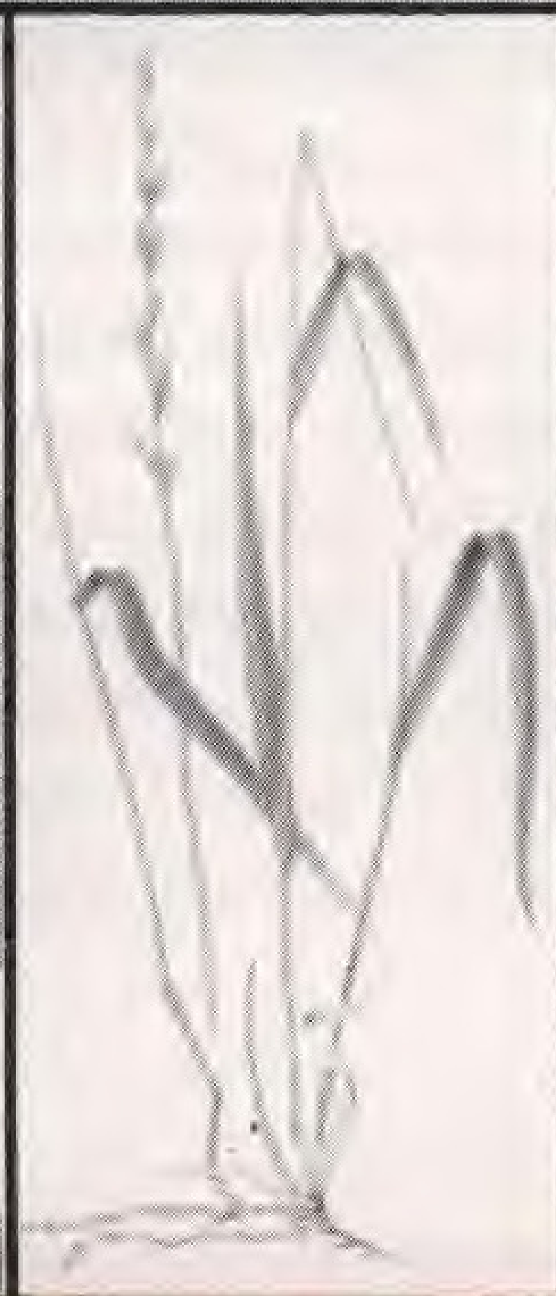

ISSN 0772-540 X   Afgiftekantoor: ANTWERPEN X

Te lezen in Horizontaal 1991/4

Horizontaal - Tweemaandelijks tijdschrift, uitgegeven door de Vlaamse Esperantobond v.z.w. 22ste jaargang. Horizontaal is de voortzetting van *Esperanto Panorama*.

Redactie en administratie (België): Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, tlf. 03/234 34 00; (Nederland): Esperanto-Centrum Nederland, Riouwstraat 172, 2585 HW Den Haag.
Abonnementen: Gewoon abonnement: 400 fr. in België, 22 gld in Nederland; vijfjarig abonnement: 1600 fr. of 88 gld; levenslang abonnement: 10 000 fr. of 550 gld.
Advertenties: Inlassingen op formaat 1/1, 1/2 en 1/3: voor een gedetailleerde prijs dient men het Esperantocentrum te Antwerpen te raadplegen. Kleine advertenties op kolombreedte, zonder kader 15 fr. (voor België + 19 % BTW) of 0,90 gld per woord.
Rekeningen: Voor België 402-5510531-55 t.n.v. Vlaamse Esperantobond, Antwerpen. Voor Nederland: postgiro rek.: 3583975 t.n.v. Esperanto-Centrum Nederland, Den Haag.
Redacteurs: Paul Peeraerts en Guido Van Damme.
Medewerkers: C. Declerck, P. De Smedt, I. Durwael, A. Humet, J.P. VandenDaele.
Verantwoordelijke uitgever: Paul Peeraerts, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen.
Horizontaal verschijnt de eerste van iedere oneven maand.
Bijvoegsels bij Horizontaal worden slechts toegestaan als ze keurig gedrukt zijn en in onberispelijk Nederlands of Esperanto zijn opgesteld. De kosten veroorzaakt door het bijvoegen van het drukwerk worden gefactureerd.
Teksten voor publicatie moeten op de redactie toekomen uiterlijk op de 1ste van de even maand. De redactie houdt zich het recht voor ingezonden teksten, advertenties of bijvoegsels te weigeren of aan te passen. In geval van discussie beslist het Bestuur van de Vlaamse Esperantobond.
Overname van artikels is vrij, mits de bron wordt vermeld en op voorwaarde dat een presentexemplaar aan de redactie wordt gezonden.

Is het je opgevallen dat in het vorig nummer de brief van Zamenhof niet in het Nederlands werd vertaald? Ook in dit nummer vind je naast de woordjes uit doorzicht *en de anonce* La libro de Horizontaal *hier en daar nog wel enkele lijntjes in het Esperanto. En dat zal in de toekomst vaker gebeuren. Nogal wat lezers, vooral uit officiële hoek (d.i. groepsverantwoordelijken, tijdens de Algemene Ledenvergadering) hebben immers de vraag gesteld om in de toekomst iets meer Esperanto in* Horizontaal *te vinden. Het FEL-bestuur reageerde positief op deze vraag. In de toekomst kan je dus af en toe, wanneer de gelegenheid zich voordoet, een tekst in het Esperanto verwachten... een beetje zoals de mayonaise op een pak friet, smaakmaker, geen hoofdbestanddeel.*

Hoe? Is Horizontaal *dan geen informatieblad meer voor Esperanto-onkundigen? Is de bedoeling ervan niet meer „taalfenomenen" die de noodzaak van een internationale taal illustreren op de voorgrond te brengen, in het licht van een ruimere belangstelling? Toch wel, en dat blijft het ook. Maar, omdat* Horizontaal *de facto ook de functie van ledenblad van de Vlaamse Esperantobond vervult - doordat eerdere dergelijke tijdschriften ter ziele gingen, denk bijvoorbeeld aan* La Belga Sonorilo *- ontstond er een vacuum, dat eigenlijk door voorheen* Esperanto Panorama, *nu* Horizontaal, *werd opgevuld.*

We streven met de Esperanto-teksten een drietal doelen na. Ten eerste, willen we zo enig Esperanto leesvoer verstrekken aan esperantisten, die er nog niet zijn toe gekomen zich te abonneren op een Esperanto-tijdschrift. Hen wordt ten zeerste aangeraden de stap te zetten en zich er één aan te schaffen. Keuze is er te over, en het steunt de diverse tijdschriften, die zonder abonnees gedoemd zijn te verdwijnen.

Ten tweede is deze nieuwe politiek een poging om aan de buitenwereld te laten zien dat Esperanto echt wel een bruikbare taal is, waarmee men in de wereld terecht kan, en die functioneert, ook in gewone omstandigheden.

Ten slotte moet het Esperanto-onkundigen confronteren met de taal, en hen laten ondervinden dat ze wel te leren valt, dat zij er stukjes van kunnen begrijpen, zonder de taal geleerd te hebben. Voor hen zijn er diverse mogelijkheden om die Esperantostukjes te benaderen. Ze kunnen ze gewoon links laten liggen en niet lezen (wat Zamenhof verhoede); ze kunnen zelf proberen om de tekst uit te spellen en te begrijpen; ze kunnen een doorwinterd esperantist vragen om de tekst te vertalen, of ... ze kunnen besluiten om dan toch maar die taal eens te gaan leren. En dat, dat zou een overwinning zijn! gvd

LATIJN OF ESPERANTO IN DE BIOLOGIE?

Het is alom bekend dat het Latijn in de wetenschap, vooral in de terminologie, een belangrijke rol speelt. Deze rol heeft die taal te danken aan het feit dat zij in de Middeleeuwen de internationale taal bij uitstek was. Bij de opkomst van de moderne wetenschappen - wat ruwweg samenvalt met de periode die meestal de Renaissance wordt genoemd - werd zij bijna automatisch tot de taal van de wetenschap verheven. Die status geeft het Latijn slechts schoorvoetend prijs. Is Esperanto een bedreiging? Een haalbaar alternatief?

Een nomenclatuur die Esperanto-termen gebruikt

Begin maart 1991 zei op een vergadering een bioloog die ooit nog dekaan van de Fakulteit Wetenschappen van een universiteit is geweest: „Zelfs als Esperanto in de nabije toekomst nog geen opvallende toepassing zou hebben, dan is er toch één gebied waar het alvast resultaten kan hebben, en dat is de Nieuwe Biologische Nomenclatuur."
Enige dagen tevoren, bij de sluiting van het symposium over het bekomen van meer stabiliteit van de wetenschappelijke namen in de biologie - het symposium werd gehouden in Londen, van 20 tot 22 februari 1991 - had de Secretaris-Generaal van de Internationale Unie voor Biologische Wetenschappen (IUBS, een Unesco-afdeling) ook al gezegd dat het ernaar uitziet dat in de toekomst de systematici niet alleen Latijn, maar ook Esperanto zullen moeten kennen.
Dit zijn twee belangrijke uitspraken die mooi de rol onderlijnen die het Esperanto kan spelen als er meer belangstelling zou komen voor een systeem, dat, traag maar zeker, wordt uitgewerkt en dat niet alleen voor biologen, maar ook voor terminologen, dokumentalisten, informatici, linguïsten en in feite voor alle Esperanto-kenners van belang kan zijn: N.B.N. of Nieuwe Biologische Nomenclatuur (alias *Nova Biologia Nomenklaturo*). Deze NBN is een alternatieve en rationeel opgebouwde naamgeving voor alle soorten dieren en planten, en voor alle groeperingen waarin ze worden ingedeeld.
Esperanto leent zich bijzonder goed voor zulke systematische naamgeving, omdat elke woordklasse zijn specifiek kenmerk heeft (zo eindigen zelfstandige naamwoorden op -o, bijvoegelijke naamwoorden op -a; elke meervoudsvorm op -j). Zulke eenvormigheid levert enorme voordelen op ten opzichte van het Latijn met zijn overvloed aan verschillende uitgangen, vooral in de nomenclatuur, waarin nogal wat woorden uit het Grieks en andere talen zijn ontleend en op een al dan niet geslaagde manier aan het Latijn zijn aangepast.

Het probleem van de klassieke nomenclatuur

Waarover gaat het eigenlijk? Het hoofdgegeven is dat er voor elke soort van levende wezens en voor elke andere klasseringseenheid, met een geleerd woord: voor elk *taxon*, één enkele algemeen aanvaarde naam zou moeten ter beschikking zijn. In principe bestaat dat naamsysteem, maar het is, ondanks alle pogingen daartoe, niet logisch, noch stabiel, noch coherent, noch unitair... Het is duidelijk dat misverstanden in zo'n systeem langs de voordeur worden binnengelaten. Velen noemen ten

onrechte de namen van dit systeem de „latijnse namen". Ze zijn er zich niet van bewust dat er tussen die namen talrijke infernalia (verbasterde leenwoorden) voorkomen die niets met Latijn of Latijnse woordconstructie te maken hebben.

Heel dat „Latijnse" namensysteem gaat in feite voort op de traditie, die tot in de 19de eeuw bestond, om alle natuurwetenschap uit te drukken in het Latijn. In het midden van de 18de eeuw voerde de grote Zweedse natuurvorser Carl Linnaeus (merk de verlatijnsing van de naam op!) een systeem in om de soorten te benamen met een tweevoudige naam en deze werkwijze geraakte goed ingeburgerd. Maar de methode was absoluut niet waterdicht. De regels om de namen te vormen zijn pas in de 20ste eeuw aanvaard en zij hebben in feite meer chaos dan eenheid geschapen, vooral omdat zij met enige niet-systematische uitgangspunten werken. Zo geldt bijvoorbeeld het principe dat de eerst gebruikte naam prioritair is over alle andere.

Voorbeelden maken veel duidelijk

Laten we die methode om namen te geven eens met een voorbeeld verduidelijken. Neem een bekende vrucht, de tomaat. In het Nederlands, en trouwens ook in de meeste andere talen, vormt deze naam geen enkel probleem: iedereen kent een tomaat (in ieder geval de vrucht, misschien niet de plant zelf) en heeft er geen last mee om te weten waarover het gaat als men de naam „tomaat" leest of hoort, of als men iets over een tomaat zou willen schrijven of zeggen.

Maar hoe zit het in de wetenschappelijke nomenclatuur, waarvan men zegt dat ze dient om de eenheid, stabiliteit en begrijpbaarheid te bevorderen? Vele biologen noemen de tomaat met de naam die Linnaeus er indertijd aan heeft gegeven: *Solanum lycopersicum*. Het eerste woord van die naam is de aanduiding van het genus (geslacht), waarin Linnaeus de soort klasseerde. In die groep bracht hij trouwens nog heel wat andere planten onder op grond van de bouw van hun bloem. Het tweede woord is een verlatijnsing van het woord waaronder de tomaat in de 17de eeuw bij de wetenschappers bekend raakte. (De tomatenplant is pas in de 17de eeuw vanuit Zuid-Amerika in Europa ingevoerd.) Eigenlijk is dat tweede woord in oorsprong een Griekse samenstelling.

In de 19de eeuw oordeelde een aantal plantkundigen dat de tomaat niet in het genus *Solanum* kon blijven geclasseerd worden. Iemand maakte een volledig nieuwe naam, met een echte Grieks-opgebouwde term als genusaanduiding en met een Latijns woord (dat „smakelijk" betekent) voor de verdere aanduiding; zo werd de tomaat: *Lycopersicon esculentum*. (Bemerk de Griekse uitgang „-on" in het eerste en de Latijns „-um" in het tweede; beide duiden ze onzijdige naamwoorden aan).

Naderhand werden er nog vele andere namen uit de toverhoed gehaald, maar de twee hier aangeduide kregen hun belang, omdat zij de prioriteitsstatus kregen: de eerste term voor wat betreft het tweede woord (soortaanduiding) en het tweede voor wat betreft het eerste

woord (genusaanduiding). Met een strikte toepassing van het later ingevoerde prioriteitsprincipe werd de tomaat bijgevolg *Lycopersicon lycopersicum*, een idiote combinatie. In de huidige literatuur zien we dan ook dat de enen blijven vast houden aan de benaming van Linnaeus, terwijl vele andere plantkundigen dan weer menen dat *Lycopersicon lycopersicum* volgens de regels de correcte naam is. De officiële lijst van cultuurgewassen stelt het gebruik van de naam *Lycopersicon esculentum* voorop.

Praktische problemen

Voor de keukenpiet maakt het natuurlijk niets uit. Hij gaat in de winkel gewoon een tomaat kopen voor zijn slaatje. Voor de handelaar in teeltplanten ligt de zaak echter anders. Wat moet hij doen, wanneer hij vaststelt dat uit drie verschillende middens drie verschillende „wetenschappelijke" namen op hem afkomen. Welke naam moet hij gebruiken in zijn catalogus of op zijn naambordjes? Een plantkundige van de Landbouwhogeschool van Wageningen (Nederland) zei op het hoger vernoemde symposium dat al die naamsveranderingen alleen al in Nederland een half miljoen gulden per jaar kunnen kosten.
De tomaat is niet de enige, er zijn talrijke gelijkaardige voorbeelden. Raadpleeg zelf maar enige tekstboeken en je zult versteld staan over het gebrek aan eenheid en stabiliteit en evenzeer over het bestaan van de meest onverwachte of onwaarschijnlijke namen.

Nieuwe Biologische Nomenclatuur (NBN)

Tijdens het symposium in Londen, waar een 150tal biologen drie dagen lang van gedachten wisselden over het probleem van de wetenschappelijk namen, vatten sommigen de idee op dat men best een oplossing zou zoeken in een totaal andere richting. De voorzitter van het symposium stond er dan ook op dat bij het einde van de bijeenkomst er iets zou worden gezegd over de NBN. Een Australisch natuurkundige had hem er namelijk op gewezen, dat een groot deel van de moeilijkheden zou kunnen worden opgelost als men de principes van NBN zou invoeren. Ook de Secretaris-Generaal vermeldde in zijn slottoespraak NBN, omdat hij vaststelde dat er voor het nomenclatuurprobleem dringend een oplossing moet komen en omdat NBN veelbelovende perspectieven lijkt te bieden.
Als men nu echter vraagt welke naam de tomaat in de NBN krijgt, dan moet men het antwoord schuldig blijven, want er is nog geen NBN-naam voor die soort geofficialiseerd. Dat is gewoonweg te wijten aan het feit dat NBN zeer voorzichtig te werk gaat met het invoeren van namen. Elke NBN-naam kan maar geofficialiseerd worden als hij voorgesteld werd als onderdeel van een gezamenlijke hoeveelheid taxonomen van hetzelfde niveau, bv. alle soorten van een zelfde familie, en als drie biologen (soms na lange discussies) zich akkoord hebben verklaard over de juistheid van die namen. In het plantenrijk is men nog niet ver gevorderd met NBN-namen, in het dierenrijk echter iets meer. In feite waren eind 1990 nog maar 522 NBN-namen geofficialiseerd ten gevolge van 40 *Beslissingen* (on-

langs werden de *Beslissingen* 1 tot 25 uitgegeven als een apart boekje).
Om de methode van naamgeven van NBN te illustreren zullen we een voorbeeld uit de dierkunde moeten nemen. Een NBN-naam is herkenbaar aan het feit dat hij tussen twee asterisken (*) geplaatst is. Zo worden de verschillende mensapen aangeduid met de term **Lertantropo**; een Esperantokenner heeft misschien problemen met de term „antropo", die niet alledaags is, en die in NBN werd ingevoerd om een gelijkenis met de mens aan te duiden. Toch is het een bestaand woord in het Esperanto (**antropo:** scienca, internacia, grekdevena radiko kun la signifo: homo. (PIV)). Het eerste deel van het woord (*lerta*) betekent „handig".
De chimpansee is het NBN-type van de familie der mensapen en heet **Lertantropo familitipa**; de gorilla is **Lertantropo robusta**; de orang-oetang **Lertantropo longhara** (= langharig). Zulke namen lijken veel beter, en zijn in iedergeval veel coherenter, dan respectievelijk *Pan troglodytes*, *Gorilla gorilla*, *Pongo pygmaeus*: want geen van hen is een troglodiet (= holbewoner) of een pygmee of een bosgeest (= Pan) of een mysterieuse Pongo. Weet trouwens dat over de wetenschappelijke naam van de chimpansee is gediscussieerd van 1949 tot 1984 en dat men tenslotte, op grond van allerlei dubieuse prioriteiten, de combinatie *Pan troglodytes* heeft aanvaard, en daarmee de vertrouwde naam *Simia satyrus* naar de prullenmand heeft verwezen.

De toekomstkansen van NBN

Natuurlijk is 522 NBN-namen een belachelijk laag aantal. Men moet evenwel beseffen dat het NBN-project nog erg nieuw is, en dat men bij het geven van namen ook niet over één nacht ijs wil gaan. De Vereniging voor het Invoeren van NBN had vooropgesteld dat er eind 1990 500 geofficialiseerde NBN-namen zouden moeten bestaan. En daarin is ze geslaagd. Eind 1995 moeten het er 5000 zijn en bij het keren van de eeuw zelfs 20000. Zoiets kan echter alleen maar lukken, als er meer goede medewerking komt voor het uitwerken van die namen.
De Vereniging heeft leden in een 50tal landen en zij gebruikt voor haar werking vier talen, waaronder Esperanto wel de belangrijkste rol speelt. Er worden bij gelegenheid seminaries over NBN ingericht (onlangs nog een in Antwerpen) en vergaderingen georganiseerd. Uiteraard heeft de Vereniging mensen (en geld) nodig: iedereen die Esperanto kent en beslagen is in de biologie of de problemen van terminologie is welkom. Nadere informatie over werking, lidmaatschap, bijdragen publicaties... bij de auteur.

W.M.A. De Smet, dr. sc. nat.

Vertalen en vertolken: vele tongen, vuile tongen.

Onze originele poëzie is spontaner, natuurlijker, directer dan de vertaalde. Geen wonder. Goed vertalen is niet zo gemakkelijk, en al vlug bijna onmogelijk als ook nog de vorm (het rijmschema van een gedicht) dient gerespecteerd. (Ik herinner me een sonnet van ééNwoordige verzen waarvan de eerste strofe luidde: *Fort/belle/elle/dort.*)
Vertalen is herscheppen. Dat blijkt moeilijk: zelfs als we brontaal en doeltaal zeer goed kennen. Waarom? Er zijn talloze redenen. Enkele voorbeelden:

We trappen blindelings in open vallen, de zogenaamde „valse vrienden". *Retourner* is niet *returni*, maar *reveni*; *perdre la tête* is niet *perdi la kapon* (sterven), maar *perdi la prudenton* (zijn verstand verliezen). Dus: *prudento* betekent „gezond verstand" niet „voorzichtigheid". Wees voorzichtig: *estu singarda; atentu*. Wees verstandig: *estu prudenta; kondutu saĝe*.

Wat men niet begrijpt, kan men niet vertalen, soms zelfs niet herhalen. Mijn dochtertje wist wel dat ze een meisje was, maar wou toch ook liever de „jongenskaas" (jonge kaas) die haar broers aten, omdat ze evenmin als zij belegen kaas lustte. Onlangs bracht een gastvrouw, bij wie ik op bezoek was, kaas op tafel die gekruid was met komijnzaad. Bij het pakje stak een kartonnetje waarop de winkelierster met bolpuntpen had geschreven: „konijnenkaas". De dag daarop was het 1 mei: het feest van de aardbei (arbeid). Via een gelijkaardige weg is ons „kattebelletje", een liefdesbriefje, van *carto bello* afkomstig.

Teksten met vaktermen zijn onvertaalbaar voor wie het betreffende vak niet terdege kent. In haar „Groot astrologisch handboek van de menselijke relaties" vertelt Linda Goodman hoe de chemicus Kekule door een droom (hij zag een slang die in zijn eigen staart beet) tot de ontdekking kwam van de benzeenring. De vertaler maakt daarvan „benzinecircuit" (blz. 24).

Dikwijls is een vertaling een interpretatie. Het stripverhaal *L'amour propre* van Martin Veyron verscheen in het Nederlands onder de titel „Eigenliefde"; in het Spaans heet het boek „*Amor limpio*" (zuivere, pure liefde). Het zouden tegenstellingen kunnen zijn!

Even zo vaak staan we voor uitdrukkingen waarvan we de oorsprong niet kennen, waarvan de betekenis veranderd is of moeilijk te duiden: een hart onder de riem steken (aanmoedigen). Ik vond daarvoor twee verklaringen: draagriem van een vaandeldrager; hard houtblokje waarop de roeiriem in de dol (vork) rust.

Letterlijk vertalen kan zelden, door het eigene van elke taal. Vergelijk maar: *night and day* (dag en nacht, *tagnokte*), *musical chairs* (stoelendans, *seĝkotiljono*), *head over heals* (hals over kop, *transkapiĝe, senprokraste*), een vogel in de lucht (*a bird on the wing, fluganta birdo*), *catnap* (hazeslaapje, dutje; *dormeto*), *au temps des cerises* (in de pruimentijd, nooit, met Sint-Juttemis; *en la tago de la sankta Neniamo, neniam*), bijdehand (*freŝcerba*), *to throw a party* (een feestje bouwen), vlinders in de buik (*Flugzeuge im Bauch*), in open lucht (*en plein air, in the open, in der Freie, subĉiele, liberaere*). Wij hebben een moedertaal, maar de Polen hebben een vadertaal, en in het Esperanto is ze van de ouders (*gepatra*), zelfs als maar één van beiden ze spreekt.

Een woord kan vele betekenissen hebben en die dekken elkaar niet altijd van de ene naar de andere taal. „Zacht" water (zonder kalk), *eau douce* (zonder zout, zoet water). Zo'n woord moet dus telkens anders worden ver-

Iedereen zal zo stilaan zijn vakantie wel gepland hebben. Wie nog deel wil nemen aan Wereldcongressen en andere bijeenkomsten moet dringend de nodige stappen nemen anders dreigt hij uit de boot te vallen omdat alles volzet is. Laten we daarom in dit overzicht eens wat verder kijken... misschien wel tot buiten de Esperantobeweging.
Vorig jaar werd het Tahirih-instituut opgericht. Het is een educatieve instelling die de bedoeling heeft inzichten op alle domeinen van het maatschappelijk leven uit te wisselen in een geest van vrede, eenheid, gelijkheid en tolerantie. Daartoe worden er lezingen, werksessies en congressen georganiseerd in het conferentieoord „De Poort" (Biesseltsebaan 34, 6561 TC Groesbeek, NL). De voorbereiding van die bijeenkomsten ligt in de handen van diverse werkgroepen. Er is ook een werkgroep Esperanto.
Op zaterdag 19 oktober 1991 (10.00-17.00 uur) organiseert deze werkgroep een *Kennismakingsbeurs* in het hogervermelde conferentiecentrum. De beurs heeft als doel de diverse Esperantoverenigingen de gelegenheid te geven zich te presenteren en de mogelijkheden van het Esperanto als wereldhulptaal te illustreren. Er zijn drie soorten activiteiten voorzien: Informatie (in stands), proeflessen en lezingen (in het Nederlands, door o.a. Bahaa Esperanto Ligo, NOSOBE (= Esperanto voor slechtzienden), NEA en de Stichting Esperanto bij het onderwijs).
Toegangsprijs 5 gld. Info: Werkgroep Esperanto, Mw. A. Schouten-Buys, tlf. 055/33 29 23.

OPROEP

In september gaan er ongetwijfeld weer een heel aantal cursussen van start. Inrichters en organisatoren: begin tijdig te plannen en stuur ons uw cursusprogramma (plaats, startdatum, uur, eventueel cursusleider en cursusboek...) vóór 1 augustus. We kunnen het volgend nummer van *Horizontaal* dan tijdig afwerken met een volledige lijst van cursussen in Vlaanderen en Nederland. Dat nummer wordt toegestuurd aan alle mensen die ooit informatie over Esperanto vroegen: een propagandamiddel bij uitstek voor uw cursus!

---

taald, in dit geval: zacht: *nedura* (*senkalka*), *sensala, facila, mola, milda, dolĉa, softa, basa, leĝera, delikata* - afhankelijk van wat beschreven wordt (water, wind, stof, klimaat, smaak, karakter, geluid, stem, regen of sneeuw, huid...).
Door interferentie aan hun raakvlakken verstrengelen talen, geraken letterlijk verward, worden verwarrend. In ons taalgebied voelen velen zich schijnbaar beter thuis in het Engels dan in de eigen taal, maar er wordt al eens naast de kop van de spijker geslagen. Wat betekent *Free Record Shop?* Gratis platen? Leuk meegenomen. Of *Body-shop* als naam van een winkel van zepen, parfums en cosmetica. In Engeland is dat echter een plaatslagerij (carrossier). Zonder verpinken noemt een burgerlijk ingenieur zich *chief engineer*... is het valse bescheidenheid? Immers voor een Engelsman is dat een „hoofdmachinist op een schip"? Wat willen we toch met al dat overbodige Engels? Zouden we niet beter even nadenken voor we woorden overnemen? Is „kinderroof" minder duidelijk dan *kidnapping* (*infanŝtelo*)? Of voor we een woord vertalen? Keukenprinses, bijvoorbeeld. Welke prinses slooft zich uit in de keuken? In Esperanto-keukens staat gewoon een fee te toveren: *kuireja feino*.

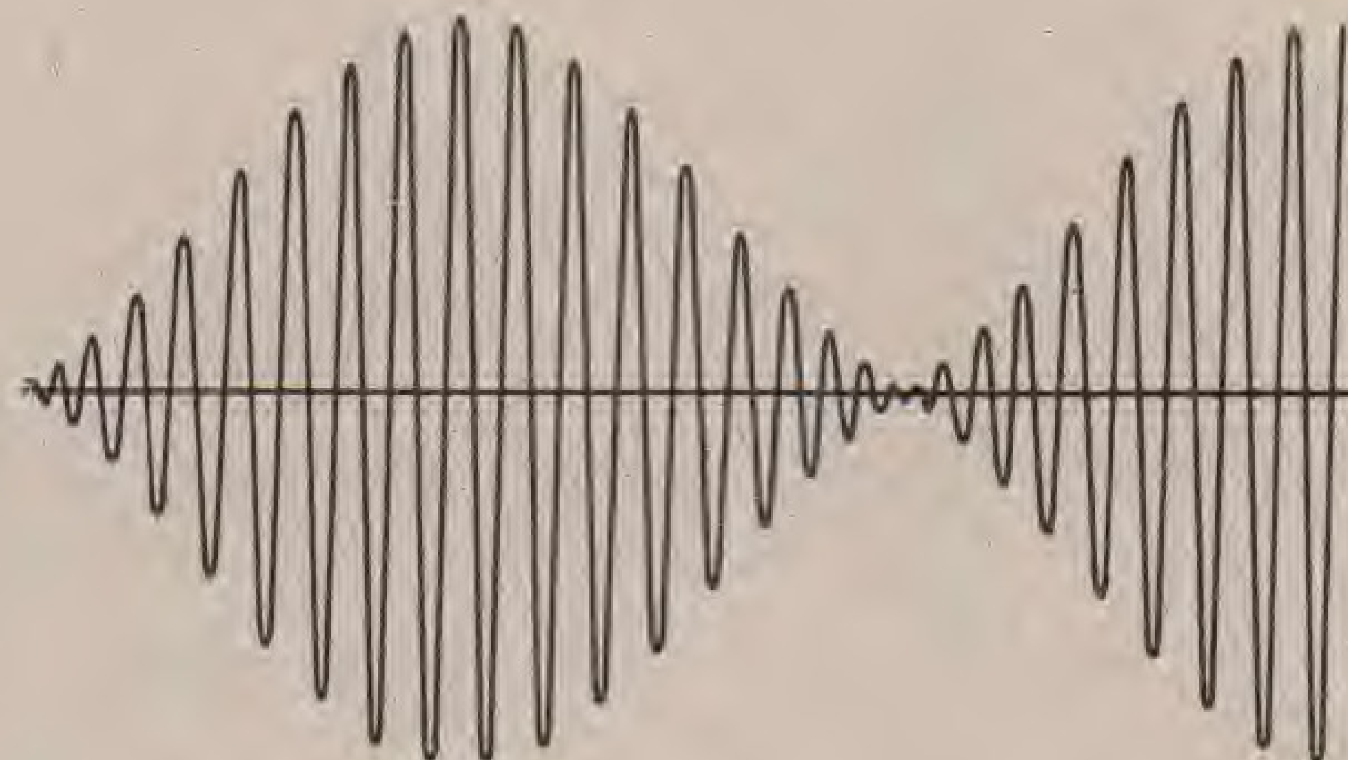
cd

Draai de knop om! Welke?

We zijn nu al een tijdje bezig radiozenders en programma's te presenteren. In het vorig nummer kreeg je een overzicht van de belangrijkste Esperantozenders en de tijden dat zij uitzenden. Een meer gedetailleerd overzicht vind je geregeld in zowel *Esperanto* als *MONATO*. Misschien krijg je na deze hele reeks wel zin om zelf te gaan luisteren, maar weet je niet zo goed hoe eraan te beginnen. Aan welke knop, in welke richting draaien om tijdig op de goede golflengte afgestemd te staan, zodanig dat je het begin van de uitzending treft, en niet nog net de eindgeneriek kan meepikken. Het lijkt echter moeilijker dan het in werkelijkheid is. Het is vooral een kwestie van gewoonte.

Wanneer?
Natuurlijk kan je alleen een uitzending ontvangen als er een de ether in gaat. De meeste internationale radiostations gebruiken voor hun tijdsaanduidingen de wereldtijd (UT, *universala tempo*) doch door de invoering van de zomertijd zijn er nu ook Europese stations die hun uitzenduren plannen volgens de Middeneuropese tijd (MET). Daardoor beginnen deze programma's het hele jaar door op hetzelfde uur, terwijl de programma's volgens wereldtijd tijdens het zomeruur 1 uur later te beluisteren zijn, omdat er voor de wereldtijd geen zomeruur bestaat.

Op welk radiotoestel?
De programma's via de middengolf van Radio Zagreb en vooral tijdens de winterperiode van Radio Vaticaan zijn te ontvangen op elk radiotoestel. Elk toestel met korte golf maakt het mogelijk de programma's van Zwitserland te beluisteren. Voor de overige Europese Esperantoprogramma's is een toestel met grotere selectiviteit aan te raden, omdat sterker uitzendende radiostations dikwijls de zwakkere naastliggende stations storen en a.h.w. uit de ether duwen. Radio Polonia op de middengolf ligt vlak naast BRT-Wereldomroep. Geen wonder dat Brussel hier dan „iets beter" doorkomt dan Warschau. Nochtans is de ontvangst gevoelig te verbeteren wanneer men een dunne elektriciteitsdraad aan het toestel bevestigt, vooral als men die draad ook ergens buiten vast maakt. Voor het programma van Radio Pekino en Radio Romo is een zogenaamde wereldontvanger met digitale aanduiding aan te raden. Zo'n toestel heeft als bijkomend voordeel dat men er gemakkelijker en nauwkeuriger de gewenste golflengte terugvindt.

Welke golflengte?
De meeste Esperanto-programma's worden via de korte golf uitgezonden. Slechts drie stations zenden via de middengolf uit. De frequentie wordt uitgedrukt in *Hertz* (Hz), ze kan worden omgerekend in meter (m) voor de golflengte. Afhankelijk van de plaats op de meterband spreekt men van Lange Golf (LG, LW, GO) (tussen 150 en 300 kHz), Midden Golf (MG, MW, OM) (van 510 tot 1620 kHz) en Korte Golf (KG, SW, OC) (tussen 5950 kHz tot 9775 kHz). De ontbrekende frequenties worden gebruikt voor o.a. scheepvaart, visserij, amateurradio's... FM ligt nog achter de korte golf ergens tussen de golflengten die voor de televisie worden gebruikt. In het volgende nummer gaan we nader in op die verschillende golflengten en frequenties.

JPVDD

Charles Lemaire, pionier en afvallige

De eerste vermeldingen over Esperanto in België vinden we omstreeks 1892-93 in tijdschriften voor filatelie. Maar het betreft de activiteit van geïsoleerde individuen. De eerste echte propagandist is ongetwijfeld luitenant, later kapitein, Lemaire, die in 1897 terwijl hij volop bezig was een expeditie naar Midden-Afrika voor te bereiden, de tijd vond om Esperanto te leren. Hij studeerde de eerste bladzijden van een leerboek (waarschijnlijk *Manuel Complet avec double dictionnaire*), en schreef een brief aan de in Frankrijk actieve de Beaufront. Hij kreeg per kerende post antwoord, en omdat de communicatie perfect verliep, raakte hij overtuigd van de waarde van de nieuwe taal.
Zijn eerste activiteit als esperantist waren twee propaganda-toespraken in *Le Cercle des Polyglottes* in Brussel en een serie artikelen in het liberale tijdschrift *Le Petit Bleu* waar hij goede contacten had. Het tijdschrift werd gesponserd door bekende namen zoals de industrieel Solvay en baron Lambert.
Op zijn initiatief werden ook de eerste Esperantocursussen georganiseerd (in Brussel, Charleroi en Spa). Daarmee werd een start gegeven aan een Esperanto-beweging in België. Toen Lemaire eind april 1898 op expeditie naar Afrika vertrok, meende hij dat de beweging voldoende gefundeerd was. Helaas, zoals zo vaak gebeurt, toen de instigator en drijvende kracht wegviel, sputterde de machine en viel de beweging weldra stil.
Het is moeilijk Lemaire te typeren: was hij militair, avonturier, wetenschapper, pedagoog,... Feit is dat hij op al die domeinen actief is geweest. Zijn rang en functie wijzen op het eerste. Als avonturier bereidde hij talrijke expedities voor (o.a. die van De Gerlache naar de Zuidpool). Aan sommigen nam hij ook zelf deel. Zo trok hij meer naar Kongo om de mogelijkheden voor het aanleggen van de spoorlijn Matadi-Leopold-

OPENBARE VOORDRACHT

welke zal gehouden worden op ZONDAG **5** JANUARI, om 10 1/2 ure stipt, in de Feestzaal van het **Koninklijk Atheneum**, door den **Heer Commandant CH. LEMAIRE.**

ONDERWERP :

L'Etat Actuel de la Question de la Langue Auxiliaire Seconde,

Alle belanghebbenden zijn uitgenoodigd. — Deuren open te 10 ure.

. P.-S. — Men kan zich laten inschrijven per postkaart, te zenden aan het Sekreriaat van **Antwerpena Idista Grupo Progreso** Ballaerstraat, 34, alsook na het einde der Voordracht en der eerste Les.

Ere wie ere toekomt. In de bibliotheek van FEL vonden we een bundel verslagen van de eerste Esperanto-Wereldcongressen. In die van het 2de congres werd Lemaire diverse malen vermeld. We vonden echter ook een exemplaar van Progreso, *tijdschrift van de Antwerpse IDO-groep uit 1912 (datum post quem), waarin deze aankondiging van een voordracht. Een bewijs dat Lemaire een uitstekend propagandist bleef voor dingen waarin hij geloofde.*

Een Wereldbond van individuen

Vaak wordt de vraag gesteld: Hoeveel esperantisten (en bedoelt men dan Esperanto-kennenden?) zijn er eigenlijk? Het antwoord daarop is moeilijk te geven, om de eenvoudige reden dat de Esperantowereld nogal ongestructureerd is. Immers, een Esperantospreker is een individu, een niemand kan een individu dwingen lid te worden van een club. Op dezelfde manier zijn clubs zelfstandige, onafhankelijke entiteiten, en niemand kan een club dwingen zich aan te sluiten bij een landelijke of regionale bond. Die regionale verenigingen zijn ook alweer zelfstandig en zijn niet verplicht lid te worden van een Wereldvereniging. En tenslotte, wie zou een aantal individuen ervan kunnen afhouden hun eigen wereldvereniging op te richten? In de Esperantowereld bestaat zo'n wereldbond (er zijn er zelfs verscheidene) die alom bekend is als UEA (Universala Esperanto-Asocio) en die sinds 1954 een B-status heeft bij Unesco, vergelijkbaar met de status die het Internationale Rode Kruis heeft.
Omdat UEA een vereniging van individuen is, is zijn voornaamste rol een zekere service aan die leden te verlenen. De voornaamste dienst die UEA bewijst, is de onderlinge contacten vergemakkelijken. Hij doet dat op diverse manieren: door het publiceren van een jaarboek met namen en adressen van leden die zich bereid verklaren zich ten dienste te stellen van de medeleden

---

ville te onderzoeken. Later werd hij directeur van de Koloniale Hogeschool te Antwerpen. Dat was een terechte beloning voor de grote inspanning die hij heeft geleverd om deze Hogeschool te zien oprichten, maar getuigt toch ook van zijn pedagogische belangstelling.
In ieder geval was hij een idealist met vele humanitaire trekken. In zijn verslag over zijn Afrikareis (*Tra Mez-Afriko*), geeft hij een beeld van de Afrikaanse neger dat zeer sterk afwijkt van het traditionele beeld dat toen door kolonisten van de negers werd opgehangen. Hij stichtte een soort revalidatiecentrum voor mensen die ziek uit de kolonie terugkwamen. Hij richtte mee de filantropische ondernemening „Openlucht voor de Kleinen" op. De bedoeling ervan was om het voor kinderen van de armen uit de steden mogelijk te maken een deel van hun vrije tijd aan zee of op het platteland door te brengen.
Lemaire was in zijn tijd ongetwijfeld een invloedrijk persoon die relaties had onder de hogere officieren, maar daardoor ook werd geïntroduceerd in tal van andere leidinggevende kringen (dokters, politici, industriëlen...).
Zijn activiteiten als esperantist zijn verscheiden: zo nam hij o.a. deel aan het 2de Wereldcongres (Genève, 1906) en stichtte hij mee de Belgische Esperantistenbond (*Belga Ligo Esperantista*) waarvan hij op 1 oktober 1905 tot eerste voorzitter werd gekozen.
In 1908 bekende Lemaire zich tot aanhanger van het IDO en tekende daarmee a.h.w. zijn doodvonnis als esperantist. Immers, de strijd tussen Esperanto en IDO was bikkelhard, en van de kant van de esperantisten werden aanhangers van het IDO als afvalligen verguisd en in het vergeetboek geduwd. Over Lemaire is dan ook nog weinig informatie te vinden in Esperantotijdschriften van die periode.

(Dit artikel is gebaseerd op het 2de en 3de hoofdstuk van een tot nog toe niet voltooide noch uitgegeven „Geschiedenis van het Esperanto in België".)

van de bond, de zogenaamde *delegitoj*. Er zijn diverse soorten afgevaardigden: een hoofdafgevaardigde (*ĉefdelegito*), en specifieke (voor jongeren, voor Esperantoleraren, voor filatelisten, voor automobilisten, voor trekkers, voor tourisme...) Zo wordt via - maar niet door - UEA een bruikbaar service- en hulpnet uitgebouwd dat zich werkelijk over heel de wereld vertakt.

Contact tussen de leden van UEA wordt ook verzekerd door het jaarlijks „congres" (*Universala Kongreso*), dat telkens in een ander land wordt georganiseerd, meestal door de landelijke vereniging, maar altijd in nauwe samenwerking met UEA zowel wat programma als algemene organisatie en administratie betreft. Toch neemt UEA vooral de functie waar van centrale administratie: inschrijvingen afhandelen, congresbijdrage incasseren, logies bespreken, congresdocumenten publiceren en distribueren... UEA is echter ook een belangrijke continuïteitsfactor. Als er geen kanditaten zijn om het congres te organiseren, moet UEA er in principe naar op zoek gaan.

Een laatste contactmiddel is het tijdschrift van de bond, *Esperanto*, dat een beeld geeft van wat er in de Esperantobeweging omgaat, tenminste, voor zover UEA daarvan op de hoogte wordt gebracht. (Over dat aspect en andere organisatorische problemen gaan we in een volgende bijdrage nader in.)

Verder biedt UEA nog een aantal diensten als tussenpersoon tussen zijn leden en internationale Esperantovakverenigingen. Een belangrijk hulpmiddel daarbij is haar intern betalingssysteem, een soort privé bank van zichtrekeningen, waarmee leden onderlinge betalingen kunnen verrichten zonder van de (dure) banksector gebruik te moeten maken. Geregeld een grotere som geld deponeren wanneer de rekening onder nul dreigt te zakken, komt voor een individu heel wat goedkoper uit dan voor elke kleine betaling (bijvoorbeeld voor een boek, een congresbijdrage, een abonnement op een tijdschrift...) via de bank een internationale betaling te moeten verrichten naar telkens een ander land.

Een al evenzeer niet te verwaarlozen activiteit is zijn rol als centrale boekhandel. Via UEA kan men in principe eender welk boek in het Esperanto bestellen. Om opsporen te vergemakkelijken geeft de vereniging een tweejaarlijkse catalogus van de boeken die zij in stock heeft, uit.

Toch ziet UEA zijn taak ook groter. Zij wil spreekbuis zijn van de Esperantowereld in het wereldtheater. Als lid van de NGO's van Unesko probeert zij een leidende rol te spelen in dat wereldforum en de wensen van haar achterban bij de groten der aarde kenbaar te maken. Zij wil het informatiecentrum van de Esperantowereld naar de buitenwereld toe zij, vooral op politiek en media vlak.

Op dat informatieve terrein treedt UEA actief op als uitgever en financier van studies en brochures. De serie Esperanto-Documenten (in het Esperanto, Engels en Frans) is daarvan een goed voorbeeld, terwijl belangrijke werken voor en over de beweging die door UEA werden uitgegeven o.a. zijn: *Plena Analiza Gramatiko*, *Antologio de Esperanto* en *La Danĝera Lingvo*.

Welke rol voor UEA zelf het belangrijkst is, waaraan ze het meeste tijd besteedt, in welke rol zij het best presteert, is niet zomaar uit te maken. In een volgende bijdrage zullen we uitwijden over de ideale structuur, en daarna over haar belangrijkste tekortkomingen en de oorzaken daarvan. gvd

Necesa neĉeso

Hoe moet je zoiets begrijpen, als een soort *perpetuum mobile*? In ieder geval is het alfabet nog niet afgewerkt, en kunnen we nog even voort gaan. Of begint het te vervelen? Uiteraard zijn niet alle verklaringen van dit alternatieve woordenboek even spitsvondig, maar zolang ze uit één brein moeten voortkomen... En natuurlijk is er hier plaats voor rake replieken (geen replica liefst) van lezers.
In het vorig nummer zijn we met kattepoëzie geëindigd, en daar houden we het bij. Alleen hier nog een korte ode aan de kat, een *katodo*:

poesie, poesie,
kom poesie...

van een niet nader genoemd dichter.

KIMONO: kimono, Japans gewaad; *ĉe ni* (bij ons) verworden tot topless (monokini)?

KOLEGO: collega; Esperanto hoort niet in een professionele sfeer thuis, anders had men nooit dit woord bedacht: *li havas teruran kol-egon.* Aan u de vraag wie hier lijdend voorwerp is.

KOLORO: kleur; een beetje kleur staat je goed, vooral die rond je hals.

KORDONO: cordon; soldaten op weg naar een „cleane" oorlog?

KUKURBO: pompoen; voor Assepoester het beginsel van haar koets, maar voor ons de hoofdstad van Luilekkerland.

LIANO: liaan; men zegt dat die parasiteren, maar het zou het ook een meeloper kunnen zijn, een aanhanger van elke derde persoon.

LIKVIDI: liquideren; na het zien van het lek het zinkend schip verlaten; of is het veeleer het gat in de markt ontdekken?

LIPIDO: lipide, algemene naam der vetten; afstammeling van een lip, een kus dus.

LITO: bed; bestaat in alle vormen en soorten: elektrolito, galalito, monolito... de lezer staat het vrij zelf de gewenste betekenis ervan in te vullen. Maar wacht u voor de hoogste autoriteit op dit gebied, de LITOGRAFO.

MANIFESTO: manifest; instuif in een psychiatrisch ziekenhuis?

MARMORO: marmer; de zeden en gebruiken der zeevarenden.

MATADORO: matador; een eufemisme voor... dremelvrees!

MENUETO: menuet; spijskaart voor een hongermaal, maar dan wel met een orkestje.

MODERNA: moderna; volgens de laatste mode; erna: retro-mode.

MOLARO: kies, maaltand; de zachte sector of de zachte generatie; daar hoeft een politicus zijn tanden niet in te zetten, al lijkt het dat daar stilaan verandering in begint te komen.

MONOTONO: monotoon; maar wel klinkend, vooral als het om muntgeld gaat.

NEOLOGISMO: neologisme; dat hoort hier thuis omdat het volgens de mening van vele pur(esperant)isten niet in PIV thuishoort.

ORDONI: bevelen; meestal komt er geen goud aan te pas. Een leugentje om bestwil?

Songfestival

Vlaanderen ging met vrij hooggestemde verwachtingen naar het *Eurovisie Songfestival.* Reeds bij het toekennen van de punten van de eerste jury bleek echter, dat de droom geen realiteit zou worden. Naar goede (Vlaamse) gewoonte eindigde de Vlaamse afvaardiging ergens in de onderste regionen... tja, we hebben het wat moeilijk om onze cultuur te laten opvallen. Maar eigenlijk willen we hier niet aan zelfbeklag doen. Is het je ook opgevallen dat de Italiaanse jury eerst zijn punten in het Italiaans wilde meedelen, maar dat de voorzitter van de controle-commissie er op stond - zo is immers het reglement - dat die punten in het Frans of het Engels zouden worden gegeven! Iedereen gelijk voor de wet, vooral de Fransen en de Engelsen. Het puntengeven liep trouwens niet zo heel vlot, en niet louter om technische redenen.

En dan het resultaat en de commentaren. Zweden won met een swingend liedje; Frankrijk eindigde ex aequo, maar via reglementaire foefjes werd het op de tweede plaats geparkeerd (zeer tot ongenoegen van de Franse kandidate, die „vals spel" suggereerde). Nochtans getuigde de Franse inzending m.i. van veel originaliteit, durf, echte cultuurvermenging... enz.

Opvallend is echter de goede beurt die de meeste Mediterane landen maakten. Italië, Malta, Israel, Cyprus, Spanje... allen scoorden ze vrij goed, omdat het ene land de inzending van het andere apprecieerde en honoreerde, ook al luidde de commentaar van de Belgische Eerste Minister dat hij niet begreep dat zulke oubollige liedjes het maakten. Nu ja, wat is cultuur. Als dat in de landen rond de Middellandse Zee zo wordt gewaardeerd, wie zijn wij dan om er een oordeel over te vellen. Ook vroeger reeds was het Festival een wedstrijd tussen cultuurblokken: toen nog tussen het Germaans-Angelsaksische Noorden en het Romaans/Latijnse Zuiden. Nu zijn de landen rond de Middellandse Zee sterk vertegenwoordigd. Kunnen wij het hen euvel duiden dat zij nu hun stempel op de resultaten drukken?

Wat we echter wel kunnen leren uit deze aflevering van het Songfestival, is dat „Europese cultuur" niet voor de hand ligt; dat er in het kleinste continent nog heel wat verschillende stromingen leven. Laat binnenkort de Oosteuropese landen ook nog aan de wedstrijd deelnemen, eventueel met Estland, Letland en Litouwen als afzonderlijke landen naast Rusland... wie weet hoe een score er dan uitziet.

Misschien kunnen momenteel de Zuiderse landen een te groot gewicht in de schaal leggen, en brengt een nog groter deelnemingsveld, naast een festival dat alweer enkele uurtjes langer duurt, opnieuw (of eindelijk?) wat evenwicht in het puntensysteem.

Of zullen steeds meer deelnemers van het eerste uur het festival als hopeloos verouderd en niet representatief beschouwen (al dan niet omdat ze eigenlijk teleurgesteld zijn in de resultaten die de eigen afvaardiging boekt), en afhaken... zoals Nederland? gvd

Raad eens wat ik doe!

Boeken uitgeven is een riskante zaak. Esperanto-boeken uitgeven is dubbel riskant. Kinderboeken in die taal uitgeven is helemaal hopeloos, zou je zo denken. En toch worden er wel wat kinderboeken op de Esperantoboekenmarkt aangeboden. We geven hier geen lijstje. Wie er kennis mee wil maken, moet de boekendienst van FEL maar eens komen bekijken of de boekencatalogus van UEA raadplegen.
In 1990 gaf UEA in samenwerking met het Aziatisch Cultureel Centrum van Unesco en in het kader van het Internationaal Jaar van de Alfabetisatie een kinderboek, beeldverhaal uit met de titel: *Divenu do, kion mi faras!* In dat boek presenteren elf kinderen hun leefwereld en cultuur. Elf kinderen die grosso modo heel de wereld vertegenwoordigen van Europa tot Azië en van de Noord- tot de Zuidpool. De teksten zijn niet overladen en toch aantrekkelijk, erg verscheiden, met gedichtjes, raadseltjes, spelletjes... Duidelijk en toch niet opdringerig wijst vrijwel elke tekst op het belang van het geschreven woord in de wereld en op de noodzaak van te leren schrijven. Zo beantwoordt het werk aan zijn opzet: het Jaar van de Alfabetisatie in het voetlicht te plaatsen.
De tekeningen van 17 auteurs uit de 5 continenten in veelkleurendruk zijn áf. In MONATO schreef Georgo Kamaĉo over het boek:

Estante lingve kaj grafike modela, samnivela kiel plej altkvalitaj bildlibroj por infanoj eldonataj en naciaj lingvoj, tiu ĉi verko prezentas fajnajn kolorajn ilustraĵojn, kiuj certe logos la okulojn de ankaŭ plenkreskaj legantoj. Tre impresis min la 51 bildoj de po unu knabo kaj unu knabino salutantaj nin el la tuta mondo kaj videblaj sur la internaj kovrilpaĝoj. Kiom trafe resumas ĉiu bildo la situacion de la lando, kie oni ĝin desegnis!

Divenu do, kion mi faras! van Matsuoka Kyoko e.v.a., Geïllustreerd. Uitg.: Libroteko Tokio, Tokio, 1990. 48 blz. 30 x 21 cm. Prijs: 463 BEF. Verkrijgbaar in de boekendienst van FEL!

Heb je zelf een boek gelezen, hetzij over taal, hetzij in het Esperanto, schrijf er dan een recensie over en stuur die naar Horizontaal. *Zo kunnen anderen lezen wat jij ervan denkt en misschien het boek ook eens proberen te verslinden.*

Koeterwaals

Het is je waarschijnlijk ook al wel eens overkomen dat je in trein of tram een groepje vreemdelingen bezig hoorde. Je hoort ze discussiëren in een vreemde taal, met vreemde klanken, waarvan je helemaal niets verstaat... en het stemt je een beetje wrevelig. Zouden ze soms over *mij* aan 't babbelen zijn? Dat schijnt een normale reactie te zijn.
Maar neem nu eens de andere kant? Je zit zelf in zo'n groepje vreemde-taalsprekers. Dat geeft wel een prettig gevoel. Zeker wanneer je ook nog de taal van de omgeving machtig bent en je stiekem kan luistervinken en zitten gniffelen om de meest onwaarschijnlijke speculaties die ze over je maken. Welke taal dat wel zou zijn, uit welk land... Die reacties zijn bron van heel wat binnenpretjes. Waarschijnlijk hebben de leden van de Genkse groep tijdens hun voorbije zomerse terrasbijeenkomsten wel zulke situaties meer dan eens meegemaakt.
Het biedt ook voordelen om over een vreemde taal te beschikken. Ouders gebruiken het truukje vaak om dingen te bespreken die de kinderen niet hoeven te horen. Maar ook elders kan het zijn nut opleveren. Tijdens het winkelen kan je rustig van gedachten wisselen over prijs en kwaliteit terwijl de verkoper er met zijn neus bovenop staat, zonder dat hij je kan hinderen. Hij kan niet het gebruikelijke voordeel halen uit zo'n discussie door zich erin te mengen en je eigen positieve opmerkingen te versterken en tegelijkertijd de negatieve a.h.w. onder tafel te vegen.
Let echter op met de taktiek. Er kunnen ook gênante situaties ontstaan. Zo begint de dochter van een vriend - onder elkaar spreken ze steeds Esperanto - het vervelend te vinden wanneer haar vader haar in het Esperanto aanspreekt terwijl haar vrienden erbij zijn. Die worden daardoor immers uit het gesprek buitengesloten. Wellicht is haar ongenoegen terecht... onze wellevendheidsregels laten zoiets eigenlijk niet toe. Toch kan de situatie ook nuttig zijn. Neem nou de vader, die kan zijn dochter vermanen of adviseren zonder dat zij tegenover haar vrienden haar gezicht verliest.
Maar zelfs met het Esperanto als geheimtaal kan het schaamrood je wel eens naar de wangen stijgen. Of hoe denk je dat het paar zich voelde dat tijdens een lange treinreis leuk zat te keuvelen over hun gezamelijke bedervaringen van de laatste nacht. In het Esperanto kan je zoiets veilig doen, niemand verstaat er immers toch iets van. Tot bij het volgende station de heer die aan de overkant van het gangpad zat, opstond en zijn jas aantrok. Vriendelijk wenste hij hen een *„saluton, geamikoj"* (goeiedag vrienden) toe en begaf zich met een lachje naar de deur. ... Ken dan al eens een vreemde taal!
Het klopt, de Esperantowereld is relatief klein. De vriendschap daarbinnen echter vrij groot en zonder voorbehoud. Geen wonder dat vele echte esperantisten zeggen: „Voor mij hoeft de taal niet per sé dé tweede taal te worden, want dan verlies ik een onmetelijke wereld van vriendschap en de mogelijkheid om onuitputtelijk rijke ervaringen op te doen.

gvd

Heb je zelf leuke dingen meegemaakt; weet je iets te vertellen over het nut van het Esperanto; vind je dat jij voorbeelden kan geven over hoe die taal soms wordt onderschat? Schrijf dan zelf eens een tekstje en stuur het naar Horizontaal, *misschien krijgt het reeds in het volgend nummer een plaats... en anders later! Verschijnen doet het in ieder geval!*

Huis-, tuin- en keukentaal

En als er nou eens
honingsoep bestade...
(Anne de Vries)

In *Wij leven maar eens* van Anne de Vries bouwt een knaapje een niet bestaande Nederlandse werkwoordvorm omdat het de innerlijke noodzaak aan een „aanvoegende wijze" (conjunctief) voelt. Het kind weigert de gebruikelijke verleden tijd (bestond) „want dan was het er al geweest".
In de moderne linguïstiek maakt men een onderscheid tussen taal leren en taal verwerven. Een taal leren kan men altijd (proberen), een taal verwerven gebeurt uitsluitend op jeugdige leeftijd tot ongeveer 7 jaar. Het resultaat van taalverwerving is echter onvergelijkbaar veel beter dan dat van het leren van een taal. Bovendien gaat het veel sneller (!) ... Hoewel, 7 jaar, tegen 365 dagen per jaar (plus minstens 1 dag), a rato van een gemiddelde van 12 à 15 uur per dag, er wordt heel wat tijd in taalverwerving gestoken. De wetenschappelijke studie van het fenomeen van taalverwerving komt in feite nu pas goed op gang.
In augustus 1990 vond in Tsjechoslovakijë voor de 12de maal een bijeenkomst plaats van Esperanto-families. Een vijftiental families kwam er samen, gedurende een week, en bracht zo een 25tal kinderen bijeen, die allen het Esperanto „verworven" hadden. Inderdaad, ook het Esperanto kan moedertaal, huis- tuin- en keukentaal zijn. De taal die op dat „congresje" (we noemen onze bijeenkomsten toch graag zo formeel) werd gesproken, was bijzonder natuurlijk, bijzonder rijk en rijp.
Een Tsjechisch weekblad bracht er een uitgebreide reportage over. In de Esperanto-wereld werd er weinig (onvoldoende?) aandacht aan besteed.
Eén belangrijk verschil blijft er wel tussen het verwerven van het Esperanto en het verwerven van een (nationale) moedertaal. Kinderen die het Esperanto verwerven, bevinden zich waarschijnlijk altijd in een situatie van twee- of meertaligheid. Maar ook dat domein, meertaligheid, staat volop in de belangstelling bij taalsociologen en psycholinguïsten. Sommige van de families, ook bij ons, hebben wel enig onderzoek verricht. Een deel van de Esperantofamilies houdt onderling contact d.m.v. een tijdschrift.
Een belangrijk hulpmiddel - bijna onmisbaar - voor zulke families willen we ook even aanstippen. Als men het Esperanto gebruikt als huis-, tuin- en keukentaal, dan heeft men nood aan precisie. Eén woord voor „jas" (*jako*) volstaat niet meer. Men moet verschillende soorten jassen kunnen onderscheiden. Zo ook voor „schoen" (*ŝuo*), „kopje" (*taso*), „bord" (*telero*). Gelukkig bestaat er sinds enige tijd het *Esperanta Bildvortaro*, een volledige vertaling van het Duitse *Duden Bildwörterbuch*. In 880 pagina's worden 368 thema's geïllustreerd, die duizenden (vooral) zelfstandige naamwoorden door een afbeelding verklaren. En... een oud Chinees spreekwoord zegt immers dat „Eén beeld meer leert dan 1000 woorden". Als men het werk naast het oorspronkelijk Duitse (of een van de vertalingen: Spaans, Frans, Italiaans, Zweeds, Portugees) legt, dan voelt men zich technisch of esthetisch wel een beetje te kort gedaan, maar inhoudelijk heeft men niet te klagen.
Aan het boek werkten 143 esperantisten uit 25 landen mee. Er komen maar 407 neologismen in voor, meestal dan nog als alternatieve, korte vorm voor langere samenstellingen.

pds

overzicht (detail)

De teksten met de gegevens over de programma's van de clubs moeten op de redactie toekomen voor 1 augustus 1991. De publikatie van redactionele teksten gebeurt gratis. Voor advertenties raadplege men het Esperantocentrum te Antwerpen.

ANTWERPEN

La Verda Stelo

Alle programma's hebben plaats in het Esperantohuis, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, in het clublokaal op de eerste verdieping. De clubavond begint om 20.00 uur. Het clublokaal is toegankelijk vanaf 18.30 uur.

vrijdag 5 juli: Internationale avond
Alex Humet vertelt over zijn geboortestreek Catalonië.
vrijdag 12 juli: Jos Vandebergh toont een videofilm over het congresland Noorwegen.
vrijdag 19 juli: Stella Deweerd neemt ons mee naar Finland.
vrijdag 26 juli: ontspanningsavond.
vrijdag 2 aug.: internationale avond
Rob Ebenau. Thema nog te bepalen.
vrijdag 9 aug.: Rik de Roover leest voor uit eigen werk.
vrijdag 16 aug.: gespreksavond.
vrijdag 23 aug.: Clara en Ivo Durwael-Claes vertellen ons over hun reis naar Hongarije.
vrijdag 30 aug.: Dré Staes: thema nog te bepalen.
vrijdag 6 sept.: Informatieavond (in het Nederlands) over de Esperantocursussen die weldra starten.

Oproep
La Verda Stelo wenst over afzienbare tijd in een IN MEMORIAM-album aan te leggen over haar inmiddels overleden vrienden, die ooit lid waren van de club. Al wie ons daarbij behulpzaam kan zijn met foto's en/of herdenkingsprentjes e.d. zou ons daarmee veel plezier doen. Het spreekt vanzelf dat het geleende materiaal terugbezorgd wordt. Alvast bedankt.

GENT

La Progreso

Iedere 4de vrijdag van de maand gewone clubvergadering in de Bibliotheek van Ledeberg, Driesstraat. De bijeenkomst begint om 20.00 uur. Inlichtingen zijn te verkrijgen bij Katja Lödör, Peter Benoitlaan 117, 9050 Gentbrugge, tlf. 091/30 16 77 of op het antwoordapparaat van René Budts 091/22 37 98.
Tijdens de maanden juli en augustus hebben we geen eigen programma. We wensen iedereen een deugddoende (Esperanto-) vakantie. Er zijn wel bestuursvergaderingen. De datum wordt onderling afgesproken.

vrijdag 6 sept.: Info-avond voor alle geïnteresseerden, als voorbereiding op de nieuwe cursus, die start op dinsdag 10 september in de Volkshogeschool aan de Bargiekaai.

LEUVEN

Esperanto 2000

Wij leven mee met de studenten, ons clubseizoen loopt dus van september tot juni. In juli en augustus is er geen programma. We starten opnieuw vol goede moed in september. Tot dan!

LIMBURG

LIMBURGSE DAG

Onze Limburgse dag heeft dit jaar plaats te Tongeren op zaterdag 17 augustus in het stadspark De Motten. (Er is gratis parking.)

Programma:

10.00 u.	Ontvangst in de Dienst voor Toerisme, met koffie en koek. Daarna geleid bezoek aan de stad en eventueel bezoek aan het stedelijk museum.
12.00 u.	Lunch, broodjes en koffie.
15.00 u.	Bezoek aan de basiliek, het klooster en de schatkamer. Daarna eten we taart en wandelen we rond in het park.
18.00 u.	Avondmaal gevolgd door een gezellige babbel met drank tegen democratische prijzen.

Deelnameprijs 700,- fr. (400,- fr. voor kinderen -16).
Inschrijven vóór 1 augustus 1991.
Limburga Esperanto-Ligo, A. Claesen, Zonnebloemstraat 13, 3590 Diepenbeek. Bankrekening: 068-2057146-94.

Op de openbare omroep...
Van 19 tot 23 augustus zijn de uitzendingen van het radioprogramma „Het Koekoeksnest" (feuilleton, BRT 2) gebouwd rond het thema Esperanto. Een bus Noorse esperantisten bezoekt Vlaanderen en dat is aanleiding tot enkele grappige situaties en... misverstanden.

Vertaalapparaat met Esperanto
Maison française de Distribution, B.P. 74, 141 av. de St- Ouen, F-75827 Parijs, Cedex 17, brengt een elektronisch vertaalwoordenboek (26000 woorden) op de markt dat maar liefst 26 verschillende talen beheerst. Ook het Esperanto is vertegenwoordigd. Het apparaat kost 395 FF (ong. 2500 BEF) en kan op bovenvermeld adres worden besteld. Indien je het bestelt, vermeld dan dat je speciaal geïnteresseerd bent, omdat het apparaat ook Esperanto bevat.

LA NOVA REALISMO

La konsekvenco de la nova pensado

Bruno Vogelmann

Robert Jungk, mondkonata futurologo:
„Tio estas la mondkoncepto de la estonteco."

El la enhavo:

1. La esenco de la Nova Pensado kun siaj reguloj
2. La 47 tezoj de la Nova Realismo
3. Unueco de religio kaj ateismo
4. La senceco de la vivo

La Nova Realismo. 192 p., 498 BEC + sendokostoj. Bindita. Mendu ĉe via kutima libroservo aŭ rekte ĉe Flandra Esperanto-Ligo, Frankrijklei 140, B-2000 Antwerpen, Belgio.

La libro de „Horizontaal"

En ĉiu numero de „Horizontaal" ni prezentas al vi unu libron kiun vi povas akiri ĉe FEL **duonpreze** dum du monatoj, menciante tiun ĉi anoncon. La libro kiun ni elektis por vi en julio-aŭgusto 1991 estas:

Sub la signo de socia muzo
redaktita de William Auld

Dekoj da diverslandaj aŭtoroj (inter kiuj nia Emile Van Damme) donas poezie sian opinion pri nuntempaj problemoj: ekologio, socia maljusteco, ktp.

Havebla ĝis fino de aŭgusto 1991 kontraŭ 225 frankoj (12 guldenoj) plus afranko.

ILEI

Internacia Ligo de Esperantistaj Instruistoj

Internationale Esperanto-examens

van de eerste graad zullen plaatshebben in september. Wie hieraan wil deelnemen kan nu de brochure *Internaciaj ekzamenoj* bestellen bij de Vlaamse Esperantobond, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, of bij een plaatselijke Esperantogroep. Prijs: 127 BEF + port.

Esperantocursussen

In september beginnen weer een groot aantal cursussen Esperanto. In het Stedelijk Onderwijs voor Sociale Promotie te Antwerpen wordt een officiële cursus ingericht. De enige in ons land.

Vele locale clubs zorgen echter voor een eigen cursus met ervaren en enthousiaste lesgevers. Een greep uit het aanbod: Aalst, Brugge, Brussel, Genk, Gent, Hasselt, Kortrijk, Leuven, Oostende...

Gedetailleerde informatie over startdatum, plaats, uur, kostprijs, cursusmateriaal enz. vind je in ons volgend nummer.